

is of het kind zelf werkzaam wordt, is de leerstof zelf het doel: men wil inhoud geven aan den geest van het kind. Ginds een paedagogisch functionalisme, hier, naar de benoeming van Litt, een didactisch materialisme.¹⁾

Dat er pogingen zouden worden gedaan, om een oplossing van de tegenstelling tusschen berekening en constructie te vinden, was te verwachten. Het leven zelf vroeg er om.

Nu dienen zich onderscheiden richtingen aan met de pretentie, dat zij het conflict tusschen mechanisme en formalisme hebben opgelost. Het kan *hier* onze bedoeling niet zijn, deze nieuwere stroomingen naar hun waarde te schatten op elk punt, noch is het hier de plaats een uitgebreide critiek te geven. Slechts gaat het ons om de vraag, of deze nieuwere richtingen inderdaad de eenheid van een hooger gedachte-veld hebben gevonden, van waaruit de tegenstelling: „berekening-constructie” werd overwonnen. Niet waar een soort vermenging of een vergelijk tusschen de twee tegengestelde methodes tot stand kwam is de vereischte hoogere eenheid verkregen, maar slechts dáár, waar men vanuit één gezichtspunt, zoowel de wet van de psyche als de eisch van den logos, tot zijn recht kan doen komen; waar men evenzeer rekening houden kan met de berekenbare krachten en invloeden als met de onafwijsbare eischen van principe en levensbeschouwing. Eerst waar men de berekening en de constructie principieel als één ziet, is de tegenstelling waarbij het eene het andere uitsluit verdwenen.

Tot *drieërlei nieuw uitgangspunt* nam men nu zijn toevlucht.

In de eerste plaats kwam *het leven* daarvoor in aanmerking; vervolgens werd *de samenleving* het nieuwe veld van waaruit men zich oriënteerde, en tenslotte zocht men de eenheid juist in de tegenstelling zelve, in *de spanning* tusschen het ideaal voor de toekomst en de realiteit van de tegenwoordige cultuur-gemeenschap, een spanning, die zich telkens opnieuw laat omvormen en ontspannen.

Zij, die voor de opstelling eener paedagogiek, die de omschreven tegenstelling wenschte te vermijden, teruggingen tot „het leven” en alzoo een „levenspaedagogiek” wilden poneeren, ontleenden hun opvatting aan een wijsbegeerte, die men meestal benoemt met den naam „Philosophie des Lebens”. Het is zeer de vraag, of we hier niet veel meer te doen hebben met een beschouwing, die haar oorsprong vindt in niet-theoretisch-beredeneerde impulsen, dan met een werkelijk wijsgeerig doordacht systeem.²⁾ Bij de omschrijving der begrippen, waarvan men zich in dezen kring bedient, is men sterker in de negatie, zoowel van de berekenende als van de constructieve methode, dan in het klaar en duidelijk zeggen van 't geen men precies bedoelt. We hebben hier te doen met een houding allereerst. Vandaar dan ook dat

¹⁾ cf. Litt, a.w. 30.

²⁾ cf. Litt, a.w. 31 sqq.